

Міністерство освіти і науки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
кафедра галузевої соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«СУБКУЛЬТУРА ЯК СПОСІБ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ МОЛОДІ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма «Соціальні технології»

Освітній рівень: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр з соціології

Авторка:

Тарандюк Наталія Василівна
студентка 4 курсу

Науковий керівник:

Тарабукін Юрій Орестович,
кандидат соціологічних наук,
доцент

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри галузевої соціології

Протокол №19 від «09» червня 2022 р.

Зав. кафедри _____ Безрукова О. А.

підпис

Київ 2022

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового керівника

ініціали,

прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА СУТНІСТЬ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА	8
1.1 Молодь як соціально-демографічна група суспільства та вікові межі періоду молодості.....	8
1.2 Функції молоді в соціальній структурі суспільства.....	12
1.3 Особливості процесу соціалізації української молоді за сучасних умов	16
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР	21
2.1 Соціально-історичні передумови виникнення молодіжних субкультур....	21
2.2 Специфіка молодіжної субкультури та найпоширеніші групи субкультур у молодіжному середовищі	27
Висновки до розділу 2.	30
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОПУЛЯРНОСТІ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НА ПРИКЛАДІ ОВРУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	32
3.1 Використання методу SML для аналізу популярності молодіжних субкультур (на прикладі окремої територіальної громади).....	32
3.2 Аналіз та інтерпретація отриманих результатів	41
Висновки до розділу 3	45
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку українського суспільства, а також української державності демонструє необхідність повторного вивчення, або навіть, побудови нового підходу до вивчення та розуміння процесів майже у кожній галузі життя українського суспільства. Деформації, які внесла спочатку пандемія, а потім повномасштабна війна в життя українців є настільки структурною та неочікуваною, що всі знання щодо українського суспільства загалом, а також молоді, як його окремої верстви, які емпірично здобувались протягом років незалежності – в сьогоденних реаліях мають бути свідомо піддані сумніву. В той же час соціологія, прогнозовано, буде власне тим інструментом, за допомогою якого будуть будуватись стратегії з відновлення нашої країни після війни, за допомогою емпіричної соціології будуть прийматись важливі рішення щодо майбутнього країни, визначатись подальші шляхи. А визначну роль в відбудові країни після війни також очікувано буде відігравати саме молоде покоління. Саме молодь України можна назвати локомотивом суспільних змін – варто лише згадати події українських революцій в роки незалежності, в яких основною рушійною силою були власне молоді люди до 30 років. Так, наприклад, Є. Головаха називав українську молодь, яка вийшла на протести під час Революції Гідності – далекоглядними людьми зі стратегічним мисленням [Головаха, 2013]. І. Бекешкіна вказувала на те, що українська молодь більш схильна до змін, ніж інші покоління [Бекешкіна, 2020], а тому готова діяти і відстоювати своє власне майбутнє. Саме тому можна очікувати, що українська молодь буде не “втраченим поколінням”, через війну, а, навпаки, буде відігравати ключову роль у відбудові української державності, у трансформації України від країни, що розвивається до розвиненої країни в складі Європейського Союзу. В цьому контексті – розуміння процесів, що відбуваються серед молодого покоління, розуміння їх настроїв та очікувань є вкрай важливим не лише, для соціологічного аналізу як такого, але й для майбутнього держави загалом. В той же час молодіжні

субкультури в умовах, які переживає наша країна в останні роки (а це – пандемія, а також повномасштабне військове вторгнення) – можуть зазнавати масштабних трансформацій, можуть приймати різні форми, можуть радикалізуватись, як відповідь на агресію зовнішнього світу, а можуть демократизуватись, демонструючи приклад іншим галузям суспільного життя. Саме тому теоретична систематизація знань щодо молодіжних субкультур, дозволить сформуванню науковий базис і підґрунтя розуміння тих процесів, які відбувались в молодіжних субкультурах. Емпіричне дослідження полягає в пілотному використанні методу Social Media Listening для визначення популярності молодіжних субкультур.

Ступінь розробки теми засвідчив, що в теоретичній царині наявних доробок дисципліни “Соціологія молоді” – проблематика молодіжних субкультур і самовизначення, була об’єктом вивчення численних зарубіжних і вітчизняних соціологів. Теоретико-методологічні складові даної проблематики крім соціологів вивчались також в рамках інших, суміжних дисциплін, таких як соціальна психологія та педагогіка. Концептуальні засади кваліфікаційної роботи базувались на аналізі та систематизації теоретичних підходів, представлених в роботах здебільшого соціологів, які вивчали саме проблематику соціології молоді, але певна термінологія та концепція залучались й з суміжних дисциплін, таких як: соціологія освіти, соціологія соціалізації, соціологія праці, тощо, в роботах яких увага зосереджувалась на молоді. Саме систематичний підхід та аналіз різноманітної кількості теоретичних доробок різних вчених дозволив виділити такі теоретичні підходи, що стосуються вивчення проблематики молодіжної самоідентифікації:

- Структурно-функціональний підхід
- Культурологічний
- Психоаналітичний

Серед засновників структурно-функціонального підходу до аналізу молоді в західній соціології можна називати як класиків структурного аналізу в соціологічній теорії – Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, так і таких новаторів, як

Ш. Айзеншадт [Thornton, 1997]. Вищезазначені соціологи розглядали молодь в контексті системи ролей і позицій, в якій поняття субкультура займає окреме важливе місце. Ці роботи лягли в основу для подальших напрацювань українських соціологів, таких як Є. Головаха, М. Чурилов та інших [Слюсаревський, 2019].

Культурологічний підхід до розгляду молоді характеризується теоретичними доробками насамперед К. Мангейма, в яких він аналізує механізм соціального успадкування між різними поколіннями [Thornton, 1997].

Психоаналітичний підхід здебільшого ґрунтується на засадах фрейдизму, а також неофрейдизму і намагається прослідкувати процес розвитку молоді людини, в її взаємодії з соціумом, відходячи від колективного і прямуючи до індивідуального [Thornton, 1997].

Метою даної дипломної роботи є з'ясування особливостей процесу впливу молодіжної субкультури на процес самоідентифікації молоді.

Відповідно до зазначеної мети передбачається реалізація наступних **завдань:**

- 1) Проаналізувати наукові підходи до розгляду молоді, як соціально-демографічної групи суспільства.
- 2) Описати функції молоді в соціальній структурі суспільства.
- 3) Розглянути особливості процесу соціалізації української молоді в умовах розвитку українського суспільства.
- 4) Визначити соціально-історичні передумови виникнення молодіжних субкультур.
- 5) Простежити та описати специфічні риси молодіжних субкультур.
- 6) Виявити найпоширеніші групи субкультур у молодіжному середовищі.
- 7) Випробувати метод Social Media Listening для оцінки популярності молодіжних субкультур в обраній територіальній громаді.

Об'єктом дослідження є процес самоідентифікації молоді.

Предметом дослідження є молодіжна субкультура як засіб самоідентифікації молоді.

Емпіричною базою роботи є використання методу Social Media Listening.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, 8 підрозділів, висновків, перелік використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА СУТНІСТЬ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА

1.1 Молодь як соціально-демографічна група суспільства та вікові межі періоду молодості

В усі часи, в контексті безлічі гуманітарних наук – молодь завжди розглядалась дослідниками, як така категорія суспільства, яка по-перше, здатна до рішучих змін, по-друге є найбільш нон-конформістською категорією населення. Саме тому, ще з часів Арістотеля – молодь була під пристальним поглядом вчених і політиків. Так, саме Арістотель і вказував на те, що влада має з особливою увагою ставитись до виховання молоді, оскільки там, де вихованням молоді нехтують – державному устроєві завдається шкода [Гіштимулт, 2009]. З цим важко не погодитись, бо розглянувши історію всіх революційних рухів, які відбувались як то в Європейській історії, кінця XVIII – початку XX ст., так і українського національного руху початку XX ст., так і революцій часів української незалежності – в авангарді цих подій завжди перебували саме представники молодого покоління. Для того ж, аби зрозуміти і чітко окреслити рамки поняття, а також соціально-демографічні риси цієї групи населення – звернемося до дослідників і різних підходів, які вивчали молодь.

Так, наприклад, І. Кон визначає молодь, як: “Соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального положення і обумовлених тим чи іншим складом соціально-психологічних властивостей” [Борінштейн, 2014]. Кон, як представник органічної школи соціології робить акцент не на базисних властивостях молоді, як то вік, а доповнює його ще й гіпотезою про те, що молодь в спільних рисах, має крім віку, ще й особливий світогляд, а також має схоже соціальне положення [Williams, 2015].

Такий погляд на молодь подібний до **стратифікаційного** підходу до визначення поняття молоді, в якому ця група визначається також, як обмежена віковими рамками, специфічними соціальними ролями. Відмінність стратифікаційного підходу від поглядів І. Кона полягає в тому, що в

стратифікаційному підході окремим і важливим чинником визначення приналежності або диференціатором молоді ще є соціальний статус і соціальна позиція [Борінштейн, 2014]. Таким чином **стратифікаційний** підхід розширює розуміння цієї верстви населення, додаючи ще додаткові ознаки. Однак, в умовах розвитку сучасного соціального, культурного, політичного, економічного життя все більшим дискусіям піддається можливість виокремлювати соціальний статус та соціальну позицію молоді, яка за вищеперерахованими ознаками може бути абсолютно асимільованою з іншими верствами населення. Так, наприклад, соціальна позиція студентства може бути ідентична соціальній позиції пенсіонерів, оскільки обидві ці групи можуть бути напряму залежати від виплат з державного бюджету країни (звісно, що з певними виключеннями в обох випадках). Або ж в працюючій молоді соціальний статус буде ідентичний до статусу працюючих людей, які в категорію молоді вже не входять. Таким чином це призводить нас до висновку, що підхід до визначення молоді має включати в себе не лише, або не тільки один-два критерії, а є комплексним поняттям, що має містити достатню кількість факторів для коректної ідентифікації цієї верстви населення.

Так, наприклад, існуючий **психофізіологічний** підхід до визначення молоді, який розглядає означений період розвитку людської особистості між статевим дозріванням та повною зрілістю є сумнівним з точки зору прийнятності його за фундамент цієї дипломної роботи, оскільки не може бути емпірично перевіреним, а також не включає в себе інші соціальні ознаки, які, як було обґрунтовано вище – повинні включатись до визначення поняття молоді.

Соціально-психологічний підхід до визначення молоді характеризується тим, що приналежність до молоді визначається через вік, біологічні та психологічні стосунки [Smolik, 2013]. Такий підхід набуває актуальності в суспільствах класового, або кастового типу, де в кожній віковій групі є чітко визначені ролі та моделі поведінки, а також вікова ієрархія, що вказує на приналежність конкретної особи до конкретної вікової групи і, відповідно,

моделює і визначає поведінку цієї особи, відповідно до прийнятних у цьому конкретному суспільстві, норм, прийнятних до цієї конкретної вікової групи.

Особливо важливим, в контексті цієї кваліфікаційної роботи, є детальний аналіз **конфліктологічного** підходу до розгляду поняття молодь. Так, цей підхід описує молодість, як певний проміжок часу, який наповнений стресами, проблемами, внутрішніми конфліктами та конфліктами з оточуючим світом [Nayak, Kehily, 2013]. Саме на цьому бекграунді – особистість схильна до того, щоб утворювати, або приєднуватись до існуючої соціальної групи людей зі схожими поглядами. Таким чином **конфліктологічний** підхід обґрунтовує специфіку утворення субкультур, проте, як виходить з контексту інших підходів, не може пояснити специфічні риси саме поняття молоді [Божок, 2018]. Окремо розглянемо засади формування субкультур в подальших розділах кваліфікаційної роботи.

В даному випадку, розглянувши існуючі підходи до визначення соціально-демографічних ознак молоді, як групи суспільства – можемо **зробити висновок**, що кожен з підходів фіксує реальні риси та особливості цієї групи суспільства, однак – не є вичерпним через ряд наступних причин:

- Відсутність чітких емпіричних ознак, які дозволять віднести до категорії “молодь” певну верству населення. Так, наприклад, жоден з перелічених підходів не дає чітких вікових критеріїв, які в подальшому б могли бути використані при роботі над аналізом даних соціологічних досліджень. Крім того, другорядні ознаки, які також можуть характеризувати молодь (наприклад – соціальний статус, соціальна роль і т.д.) – також не є чітко регламентованими і зазначеними. З чого випливає відсутність методичних та методологічних рекомендацій, які треба застосувати при квантифікації категорії молодь.

- Відсутність, в царинах сучасної української соціології, концептуального теоретико-методологічного інструменту з уніфікованим з іншими країнами розумінням засад поняття “молодь”. Так, в Україні спостерігається брак практичних інструментів з визначення та емпіричного

дослідження такої вікової групи, як “молодь”, яка б ґрунтувалась саме на єдиному, уніфікованому визначення поняття з іншими країнами, наприклад, членами ЄС.

Таким чином, відходячи від різних підходів до визначення молоді, як соціально-демографічної групи суспільства, які намагаються чітко окреслити риси молоді – запропонуємо альтернативний підхід до визначення категорійно-методологічного базису, з яким, в подальшому й будемо працювати в рамках кваліфікаційної роботи.

Тут, видається слушним, взяти до уваги визначення молоді за І. Мачуліною, а саме: *“Молодь – соціально-демографічна група, зі специфічними соціальними і психологічними ознаками. Наявність цих ознак визначається як віковими особливостями молодих людей, так і тим, що їх соціально-економічне, суспільно-політичне становище, духовний світ перебувають у процесі становлення, формування.”* [Мачуліна, 2013].

Таке визначення не можна сприймати, як не точне, або несформоване до кінця, оскільки його сутність не спрямована на те, щоб дати поняттю чіткі рамки, як то, наприклад вік. Воно, скоріше, окреслює напрямок, в якому потрібно будувати розуміння цієї верстви населення.

Та все ж – виглядає доречним в рамках дипломної роботи і поставлених завдань – задати вікові обмеження для тих людей, яких ми розуміємо під словом “молодь”. З одного боку – це все ж дасть можливість оперувати цією категорією в емпіричній царині, враховуючий той факт, що вік респондента уточнюється дослідником майже в кожному соціологічному дослідженні. З іншого боку – саме вік, безсумнівно є тим, базисним фактором, на який так чи інакше спирається будь-який підхід до вивчення молоді [Martin, 2009].

Існує велика кількість визначень вікових меж молоді, доволі часто дослідники оперують такими віковими групами, як:

- 1) 15-24 роки – так, зокрема, визначає вікові межі групи молоді Організація Об’єднаних Націй [Who are the Youth? United Nations 2021 report];
- 2) 18-25 років;

3) 16-30 років тощо.

В даній кваліфікаційній роботі вважаю за доречним оперувати саме віковими групами 16-35 років. Саме такі межі зафіксовані в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Безсумнівно, інші вікові проміжки також мають право на життя. Особливо вони актуалізуються з розвитком сучасних технологій, процесами старіння населення, проте, вважаю за доречне дотримуватись саме визначення молоді у рамках Закону України.

1.2 Функції молоді в соціальній структурі суспільства

Як вже було зазначено в актуальності теми цієї кваліфікаційної роботи – молодь завжди була активним каталізатором суспільних змін, тектонічних здвигів не лише у політичному або культурному житті суспільства, проте й в економічному і також багатьох інших сферах життя. Існуючі дослідження молоді [Сурвілайте, 2013] вказують на те, що ця група людей готова до змін, готово до того, щоб бути джерелом цих змін, готова рухатись сама і рухати за собою суспільство. Таку трансформуючу або, навіть, еволюційну функція молоді вперше в рамках соціологічного вивчення цієї групи населення описав К. Мангейм [Борінштейн, 2014]. Так, Мангейм, зокрема вказував на те, що суспільства, які динамічно розвиваються – перш за все спираються на молоде покоління. Традиційні ж суспільства не спираються на молоде покоління, не мобілізують його, а, навпаки, пригнічують. Взавши до уваги поточну ситуацію в Україні – з цим важко посперечатись, в той час як найактивніше наш курс на євроінтеграцію було проголошено саме молоддю, студентство стало рушійною силою Революції Гідності, а Україна обирала поступово все молодших і молодших президентів [Сурвілайте, 2013] – усі сфери суспільного життя поступово розвивались. Так, наприклад, в економіці відбувались тектонічні зміни переходу від планової економіки до капіталістичної, політичне життя характеризувалось демократизацією, лібералізацією та відсутністю тотального контролю, що особливо було добре помітно під час подій 2004, 2013 та 2019

років. Так, зокрема, дослідники, аналізуючи, передвиборчу кампанію чинного президента України В. Зеленського – дійшли до висновку, що основою свого електорату Зеленський визначив саме молоде покоління, віком до 35 років.

Таким чином, ми можемо зробити висновок не лише про те, що молодь в цілому виконує функцію соціального прогресу, але й про те, що згідно до цього стратифікаційного підходу, який обстоює К. Мангейм – українське суспільство має всі ознаки такого, що динамічно розвивається.

Розглянемо також інші функції молоді в соціальній структурі суспільства, згідно до визначення Мачуліної І. [Мачуліна, 2013].

- Соціалізаційна
- Відтворююча
- Трансляційна
- Інноваційна

Соціалізаційна функція молоді полягає в тому, що молодь, соціалізуючись, простіше кажучи, спілкуючись між собою, заводячи нові контакти – посилює соціальні зв'язки в суспільстві, робить суспільство більш взаємодіючим. Так, наприклад, молодь звикла об'єднуватись як в формальні, так і в неформальні групи. До формальних груп ми можемо віднести, наприклад, клуби по інтересам, спортивні клуби і т.д., де молодь взаємодіє між собою, вибудовую зв'язки, ідентифікує одне одного щодо приналежності до певного кола осіб завдяки формалізованим ознакам (наприклад – це може бути спортивні розряди або той самий студентський квиток). До неформальних груп ми тут можемо віднести, власне й субкультури або будь-які інші групи по інтересах, які не потребують офіційної реєстрації (наприклад, театральна студія або мовний клуб). В неформальних групах студентів також об'єднують спільні інтереси, наприклад, в умовах субкультур – цим спільним інтересом може виступати будь-що – музичний жанр, фільми одного режисера, політичні погляди, спортивні уподобання, стиль одягу тощо [Skawinska, 2020]. Спілкування в рамках цих неформальних груп зазвичай відбувається саме в рамках процесу соціалізації, коли розширюється коло контактів, зростає

мережа знайомств молоді, що знову ж таки укріплює соціальні зв'язки в суспільстві.

Відтворююча – в даному випадку ця функція полягає в тому, що молодь постійно відтворює процес виробництва, споживання матеріальних благ, а, також, робочої сили і робочих відносин. Іншими словами – важливо зрозуміти, що молодь не є окремою верствою суспільства, яка функціонує поза межами суспільства і має власний споживчий потенціал або не є вписаною в економічні взаємозв'язки в суспільстві. Насправді – молодь є одною з фундаментальних верств населення як у споживанні матеріальних благ, так і у їх створенні. Схему споживання життєвих благ молоддю можна схематично зобразити за допомогою наступною схеми:

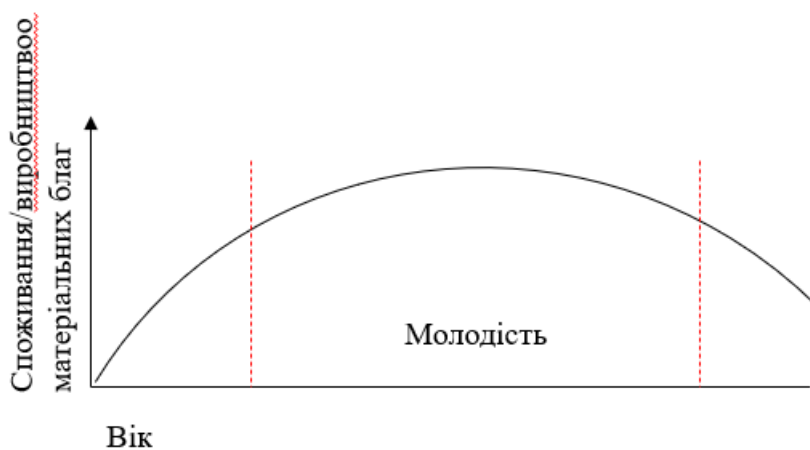

Рис. 1. Схематичне відображення піку економічної активності в різні вікові періоди, згідно до Шейла Бафілд

Таку план-схему економічної активності пропонує Шейла Бафілд, в роботі “Snapshots of youth: The lives of late teens across the world” [Byfield, 2010]. На думку пані Шейли – молодь це рушійна сила суспільства в співвідношенні продукування/споживання матеріальних благ. Саме ця група володіє найбільшим потенціалом як в спроможності збільшити свій матеріальний капітал, так і витратити його, що веде до руху економіки, наповнення бюджету, вчасної оплати податків, тощо. На жаль, українське суспільство ще недостатньо розвинено в цьому напрямку, оскільки навряд чи можна уявити в наших реаліях, що саме молодь рухає економіку, але, тим не менш, взявши до уваги,

наприклад сферу ІТ, в якій працює переважна більшість саме молодих людей і яка складає 4% від українського ВВП – стає зрозуміло, що цю гіпотезу потрібно емпірично досліджувати на українському суспільстві.

Трансляційна функція молоді в соціальній структурі суспільства полягає в тому, що молодь здатна засвоювати, передавати та поширювати здобуті знання та навички. Таким чином молодь виступає важливим носієм інформації, традицій, культурних надбань, соціально-політичних ідей тощо. Як ми вже дослідили вище – молоді люди можуть мати широке коло соціальних зв'язків, в цьому контексті трансляційна функція є надзвичайно важливою. Крім того, в умовах розвитку сучасного українського суспільства, а також культурної ситуації, що склалась – мова може виступати активним транслятором та популяризатором української мови та писемності, що буде вкрай важливим для розвитку української державності в найближчі роки.

Інноваційна функція нами була розглянута вище, проте тут все одно варто зауважити і звернути увагу на те, що молодь може не тільки бути рушієм суспільних змін, але так чи інакше ще й трансформувати інші сфери життя суспільства. Вносити в це життя нові особливості, які виникають та розвиваються молоддю у наступних сферах життя суспільства (розглянемо далі детальніше, на прикладах:

1) Соціально-економічне життя – цифрові гаманці, криптовалюти (капіталізація яких, перевищила 3 трлн доларів [Coinmarket 2022], розрахунки за допомогою смартфонів, онлайн банкінг тощо.

2) Політичне життя – як згадувалось вище – це революційні, контр революційні рухи, які, принаймні в контексті історії України сучасного періоду незалежності, були очолені саме молоддю.

3) Культурне життя – починаючи від кінематографу, музики, театру та інших прошарків – все це розвивається та набуває нових форм саме завдяки молоді.

Таким чином, виявивши ці функції молоді в соціальній структурі суспільства – стає зрозумілим, що молодь несе фундаментальні зміни в

суспільство, здатна створювати щось нове або ретранслювати існуючи. Такі функції є надзвичайно важливими для нормального функціонування суспільства та його розвитку.

1.3 Особливості процесу соціалізації української молоді за сучасних умов

Починаючи аналіз проблем соціалізації молоді України – необхідно зазначити, що Українське суспільство в цілому, після 24 лютого частково перебуває в стадії так званої аномії. Усі сфери життя українського суспільства так чи інакше постраждав від повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, а тому наразі аналізувати особливості процесу соціалізації української молоді варто в так званій довоєнній хронології.

Таким чином під сучасними умовами – ми в рамках даної кваліфікаційної роботи визначаємо часовий проміжок в 10 років і зміни, які відбулись протягом цього періоду в різних сферах життя українського суспільства: соціально-політичній, культурній, економічній тощо.

Будь-яка соціалізація повинна розглядатись крізь призму агентів соціалізації, зокрема первинних агентів, до яких ми віднесемо близьких та далеких родичів, друзів, однолітків, вчителів та інших. А також, вторинних агентів соціалізації, куди необхідно віднести викладачів в університеті, армію, церкву, телебачення, інтернет, молодіжні організації. Якщо агенти первинної соціалізації в українському суспільстві, за очікуваннями, не мають суттєво відрізнитись від ідентичних агентів в інших суспільствах, за винятком певних маргіналізованих випадків, які в контексті даної кваліфікаційної роботи ми проігноруємо, то агенти вторинної соціалізації, в сучасних умовах розвитку українського суспільства можуть зазнавати значних змін. Так, наприклад, болонська система освіти, базисом якої є система кредитів значно відрізняється від методик викладання, які використовувались раніше. Така система освіти передбачає значну кооперацію студентів як між собою так і з викладачем, а сучасні умови освітнього процесу значно діджиталізували цей процес взаємодії,

що позначається як на якості освітньої системи, так і на можливості спілкуватись face-to-face, а отже – погіршує офлайн соціалізацію молоді і, водночас, покращує онлайн соціалізацію. Ми розглянули лише один з прикладів того, як агенти соціалізації змінюються за своєю сутністю в сучасних умовах і на прикладі одного агента можемо зрозуміти, що такі ж самі процеси трансформації можуть відбуватись і з іншими вторинними агентами соціалізації. Проте, як ми знаємо з розділу 1.2 – молодь має інноваційну та трансляційну функцію в суспільстві, а тому – ці зміни, які відбуваються в агентах вторинної соціалізації в сучасних умовах розвитку українського суспільства хоч і є кардинальними і, скоріше за все, незворотними – тим не менш мають сприйматись переважною більшістю молоді і не викликати в них великого дискомфорту, як це може відбуватись в інших групах українського суспільства.

Схематично відобразити вплив сучасних умов на агентів соціалізації можна за допомогою наступною схеми:

Рис. 2. Візуалізація ступеня впливу на агента соціалізації та зміни в його функціях

Супроводимо цю візуалізацію додатковими коментарями для роз'яснення. Взявши до уваги первинних та вторинних агентів соціалізації – розуміємо, що на деяких умови повпливали значним чином, так що вони були вимушені або кардинально змінити свої функції, або змінити свій трудовий розпорядок, або змінити свою сутність.

Так, наприклад, на друзів, родичів та родину умови функціонування сучасного українського суспільства, хоч, безумовно й мають вплив, проте він значно нижчий ніж в інших агентів, і на їхню роль як агента соціалізації абсолютно не впливає. Така ж сама ситуація і з неформальними організаціями – вони також можуть діджиталізуватись (наприклад геймінг тощо), проте їх роль в соціалізації також не змінюється. Зворотня ситуація вже с такими агентами, як вчителі (впливає зміна освітніх процесів (НУШ тощо)), викладачі – болонська система оцінювання якості освіти, онлайн навчання, онлайн курси. Лікарі – медична реформа, сімейний лікар, система страхування життя та здоров'я, розвиток ринку приватної медицини. Таким чином, виходячи з схематичної візуалізації та опису – можна зробити висновок, що первинні агенти соціалізації, в наслідок розвитку українського суспільства значних змін не мають, в той час, як вторинні агенти соціалізації піддаються процесам суспільних трансформацій та реформацій і можуть змінювати свою роль та місце в процесі соціалізації української молоді.

Крім агентів соціалізації також необхідно детально розглянути й механізми соціалізації.

Виділяють наступні механізми соціалізації [Радзівський, 2013] :

- Інституціональний
- Стилізований
- Професіоналізований

Під **інституціональним** механізмом соціалізації розуміють процес взаємодії молоді з різними інститутами чи організаціями. Вище ми підтвердили те, що сучасні умови українського суспільство сильно впливають на такі організації або інституції, тому і цей механізм соціалізації зазнає значних змін.

Так, наприклад, навіть сам процес вступу до ЗВО – власне те, з чого починається процес взаємодії з інституцією вищої освіти – зазнає змін протягом останніх років, починаючи від процесу впровадження ЗНО, завершуючи списком предметів, що необхідні до вступу на певні спеціальності, а також конкурсні бали. Врешті – кардинальних змін навчальний процес зазнає з появою дистанційного навчання, що, безумовно, має вплив на процеси соціалізації молоді. Певні моменти – позитивний вплив, інші, такі як дистанційний – скоріше негативний, бо так чи інакше взаємодія студентів в стінах аудиторії буде відрізнятися від взаємодії в рамках онлайн навчання.

Під **стилізованим** механізмом соціалізації слід розуміти дії молоді в рамках конкретної субкультури. В контексті даної кваліфікаційної роботи для нас це становить найбільший інтерес. На формування даного механізму соціалізації значним чином впливають неформальні організації, до яких, в процесі своєї соціалізації доєднуються молоді люди. Так, певні субкультури можуть мати надзвичайно високий вплив на особистість, оскільки ступень залучення до цієї субкультури, або приналежність регулює всі інші сфери життя індивіда. Як приклад цього – можна вказати популярний на сьогоднішній день рух екоактивізму. Такий рух нерідко приписують і до субкультурного, оскільки він має всі його ознаки. Власне в руху екоактивізму, представники якого свідомо намагаються не шкодити природі, переходити на відновлювальні джерела енергії – простежується вплив на всі сфери життя конкретного індивіда. А тому, стилізований механізм соціалізації може мати вагомий вплив на життя та функціонування молоді. В той же час важко визначити чи є специфічні умови розвитку стилізованого механізму соціалізації протягом останніх 10 років в українському суспільстві.

Висновки до розділу 1

Згідно з поставленими до розділу завданнями – в першому розділі було проаналізовано різні соціологічні підходи до вивчення молоді, такі як: конфліктологічний, стратифікаційний, соціально-психологічний та

психофізичний підходи. На основі теоретичного аналізу – було прийняте рішення взяти наступне визначення молоді, як базисне в рамках цієї кваліфікаційної роботи: Соціально-демографічна група людей у віці 16-35 років, зі специфічними соціальними і психологічними ознаками, які перебувають у процесі становлення, формування.

Було досліджено різні підходи до визначення вікової межі молодості. Було визначено наступні функції молоді в структурі суспільства: соціалізаційна, відтворююча, трансляційна, інноваційна і також на прикладах проілюстровано, як саме ці функції відтворюються молоддю в суспільстві.

В першому розділі також було визначено, особливості процесу соціалізації молоді в сучасних умовах розвитку українського суспільства. Були виявлені агенти соціалізації, такі як викладачі, лікарі та вчителі, які зазнали найбільших змін і, відповідно, мали найбільший вплив на процеси соціалізації молоді. Крім того, було визначено три механізми соціалізації молоді, до яких віднесено інституціональну, стилізовану та професіоналізовану інституціоналізацію і було проілюстровано, що ці механізми піддалися значним змінам в умовах трансформації сучасного українського суспільства.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР

2.1 Соціально-історичні передумови виникнення молодіжних субкультур

Культурна диференціація суспільства завжди була й, так складається, що можливо, буде предметом дослідження різних областей наукового знання. Помітним є також цікавість, яка проявляється до приватних культур, які формуються та співіснують всередині загальної, домінуючої культури, та який визначається насамперед неоднорідністю суспільства. Оскільки внаслідок історичного розвитку суспільства, еволюційний рух, починаючи від примітивних форм до більш складних відносин призводить до внутрішньої диференціації суспільства. На початку етнічно-національні відмінні риси проявляють себе найбільш широко. Статус певної соціальної групи, спільноти, соціального інституту, який вони отримують відповідно до держави, а також їх місце, яке вони займають в соціальній ієрархії є основоположними критеріями диференціації суспільства [Blanchard, 2013].

Соціально-політичні та соціально-економічні зміни, які відбуваються в сучасно житті є чинниками змін в культурній організації суспільства. Наприклад бажання до єдиного політичного, економічного, інформаційного простору створює менш значимими та помітними станові та націоналі відмінні риси, які зазвичай формували фундамент культурної диференціації. У сучасному повсякденному житті складнішим є зберігання національних та культурних традицій, однак все менш помітною є етнічно-станова приналежність людей. Саме на даному етапі розвитку суспільних відносин народжується поняття «субкультура».

Молодіжна субкультура не може бути описана через категорію «домінуюча культура» через те, що в основі культурного розділу суспільства були виділені нові, невластиві традиційному підходу критерії, такі як вік (покоління) і професія.

На сьогодні єдино вирішеним питанням в теорії субкультур є визнання того, що субкультура – це культура всередині загальної, основної культури суспільства, її можна назвати «підсистемою» культури, яка зображує характер сучасного суспільства мультикультурним [Blackman, 2014].

Поняття "субкультура" увійшло у науковий обіг порівняно недавно. До середини 80 рр. ХХ століття у довідниковій літературі дане поняття виходить знайти з труднощами. До того ж у найперших роботах вітчизняних науковців, які почали досліджувати зазначене поняття, ставлення до нього було негативним, тому і висвітлювалось воно з негативної точки зору. Вони зазначали, що субкультура – це не лише породження капіталістичного суспільства, але й ознака його «загнивання». Так, підтвердженням цього виступає твердження соціолога Бочелюк в роботі “Структура молодіжного дозвілля”: «Субкультуру у певному значенні можна називати штучним продуктом, фабрикатом капіталістичної «індустрії культури» [Бочелюк, 2006].

На сьогоднішній момент не існує єдиної усталеної системи поглядів на те, що представляє собою субкультура. Однак не зважаючи на те, що кожна наука трактує дане поняття по-своєму, якщо узагальнити всі підходи, то можна зробити висновок, що субкультура представляє собою певну конкретну загальність особистостей, які мають власні переконання, зачасту обособлені погляди на життя. Також важливим, або навіть диференціюючим фактором є те, що поведінка цих особистостей є (або у більшості випадків може бути) такою, що відрізняється від загальноприйнятих норм. Відповідно до цього, молодіжна субкультура – це ознака певного покоління молодих людей, які володіють загальним стилем життя, поведінки, групових норм, цінностей та переконань, який відрізняється від прийнятих норм загальної культури того чи іншого суспільства [Бойко, 2011].

Молодіжна субкультура представляє собою соціальний феномен, який на сьогоднішній день вже має хоча і невелику, проте все-таки історію і відображає зміни, які відбуваються у суспільстві у другій половині ХХ століття. Історія молодіжної субкультури не дозволяє ставитись до неї ні як до курйозу або ж до

непорозуміння, а навпаки ж, безпосередньо, вимагає детального вивчення самої сутності даного феномену, і уміння мирно та взаємовигідно співіснувати з ним пліч-о-пліч [Судаков, 2014].

Поява молодіжної субкультури як соціального феномену було спричинено розвитком індустріального суспільства і відбувалась в період коли індустріально розвинуті суспільства почали переходити до постіндустріалізму. Це все супроводжується виробленням детально нового світосприйняття, що отримало назву «постмодернізм» [Williams, 2006].

Установа масового суспільства та початок НТР співпало із 50 рр. ХХ століття. У ці ж часи і почалось оформлення феномена молодіжної субкультури.

Отже, першою країною, в якій на ненормативну поведінку молоді почали звертати увагу вчені, була США. Вчені з різних наукових областей почали вивчати появу та функціонування молодіжних банд у великих містах, насамперед у Чикаго. За результатами дослідження стало відомо, що члени даних бандитських угруповань мешкають за власно розробленими правилами та нормами, які є відхиленням від домінуючої соціально-культурної норми. Саме даних угруповань, і було вперше застосовано поняття «субкультура» [Савельєв, 1997]. Дана концепція стверджує, що субкультура представляє собою таку спільноту, де нетипова, а навіть часто асоціальна поведінка постає у формі конформізму, тобто нормою, яка поділяється більшістю представників даної спільноти. Субкультурою почали називати таку підсистему суспільства, яку суспільство до цих пір не може визнати як мейнстрімну, до того ж, це в першу чергу не підтримується державною владою [Williams, 2014].

З цього можна зробити висновок, що на початку підхід до субкультур набував здебільшого соціологічного характеру. Потім інтерес до даного феномену трансформується у більш широку сферу гуманітарних інтересів – сферу культурології.

Отже формування перших молодіжних субкультур почалось ще наприкінці 50-х років. Згодом у США з'являються так звані

субкультури **бітників**. За думкою деяких дослідників субкультур – вони є попередниками хіпі та панків. У кінці 60-тих років ХХ ст. – США захлинається від появи нової хвилі – т.зв. Хіпі, серед яких є сотні тисяч учасників, а крім того ще є й мільйони тих, хто до них відноситься позитивно. Двигаючись по історії далі – ми бачимо, що у 1968 році, у країні Франції відбулась хвиля студентських бунтів, а на початку семидесятих в Німеччині відбувається активізація руху "червоних бригад" [Williams, 2014].

У країнах, так би мовити східного блоку, молодіжні субкультури були формою відходу від формального, авторитарного нагляду. Субкультури завжди були джерелом інновацій та творчої енергії. У теперішніх умовах інтенсивність та кількість інновацій збільшується, що призводить до змін в стилі та способі життєдіяльності.

У Центральній Європі молодіжні субкультури почали обговорюватись в 1960-х рр, однак згодом інтерес до даних угруповань помітно зменшився. Зацікавленість до даного явища відновила ближче до 80-хх років на відповідь того, що молодіжні субкультури активно розвивались за межами Європи і характеризувались як неформальні об'єднання. З кінця 1990- хх років регіон представляв собою суміш різних молодіжних субкультур, яку можна описати як "постмодерністський молодіжний стиль" [Thornton, 1997].

Субкультури створюють значущі ідентичності за допомогою ритуалів їх споживання. Холл і Джефферсон оцінили цей процес у своїй книзі під назвою "Опір ритуалам" : "Під час цього процесу члени групи гармонізують з певними об'єктами і ці об'єкти можуть нагадувати області інтересів, діяльності, групову структуру та об'єкти колективного зображення, які відображають основні цінності членів групи". Найбільш значущим з цих об'єктів є музика. Прослуховування субкультурної музики чи не найактивніший тип споживання музики. Споживання музики є одним із інструментів субкультури для відокремлення себе від інших членів суспільства та розвитку ідентичності та оновлення себе культурно. Будучи частиною молодіжної субкультури означає виражати особливий музичний смак та загальний творчий акт навколо даного

споживання музики. У свою чергу створення групового відчуття музикою є надзвичайно важливим.

Р. Левінталь зазначав про те, що допомога молодшому поколінню при виробленні норм поведінки, що відповідатимуть новим життєвим проблемам, все більше і більше послаблюється. Тому частіше за все субкультурні прояви молоді зазнають вираження через форми асоціальної поведінки окремих груп молодих людей, які можуть шокувати суспільство своєю яскраво вираженою зовнішністю, дивними манерами, інтересами, вибором стилю життя і т.д. Йдеться мова про так званий «шок-протест» [Суворовцева, 2011].

За Парсоном, протест молодого покоління та його супротив світу дорослих являє собою «нетерплячість» дітей зайняти місце батьків у соціальній структурі. Однак справа закінчується входженням нового покоління у ту саму структуру, і, відповідно, її відтворенням [Суворовцева, 2011].

Згідно до теоретичних напрацювань В. Лисовського, який, власне і вивчав причини та наслідки виникнення та утворення груп, які згодом він характеризував як субкультури, виступають наступні:

1. Пригнічення, або навіть занепад, а також катастрофічна ситуація, яка виникла в інституті сім'ї та родинного виховання.

2. Крім того, це пригнічення ініціативності молоді, її індивідуальних позитивних рис та якостей. При чому, що таке пригнічення відбувається не лише зі сторони батьків, а також, зі сторони вчителів, викладачів та інших дорослих, які впливають на молодь.

3. Молодь – вагома частина суспільства, молодь проживає у відповідному соціальному та культурному контексті, тому кризові процеси, які відбуваються в середині цієї частини суспільства та його ключових інститутів не може не мати свій відтінок на змісті та напрямі молодіжної субкультури.

3. Комерціалізація засобів масової інформації та всієї художньої культури утворює «образ» субкультури не меншою мірою, ніж агенти соціалізації – сім'я та система освіти. Оскільки саме перегляд телепередач та спілкування – найбільш поширені масштабні види дозвілдової соціалізації. Однак натомість

молодіжна субкультура у своїх рисах просто повторює телевізійну субкультуру, яка конструює для себе корисного глядача [Науменко, 2006].

Бунтом також є сама наявність специфічного сленгу, це протипага тим вербатімам, якими користуються в домінуючій культурі. Схожі явища спостерігалися в усі часи, але сьогодні, в епоху ідейного хаосу, послабленості установлених загальноприйнятих норм, вони проявляються з більшою силою.

Теорія субкультури, що з'явилась у 1950-60-х рр., зображувала девіантну поведінку окремих членів суспільства як реакцію на проблеми адаптації, що були обумовлені домінуючою культурою. Дана колективна адаптація до структурного тиску проявлялась власне через і формування зазначених девіантних молодіжних субкультур, які випромінюють захисну та дуже часто протестуючу реакцію проти домінуючої культури [McCracken, 2017].

Суспільство складає не одна субкультура, а декілька, які водночас перетинаються одна з одною. Умови існування субкультури: розмір (тобто це кількість членів, які перебувають у молодіжній субкультурі та являються її представниками), специфіка меж (передбачає чітку специфікацію субкультур), інклюзивність та ідентифікування особистості (показує на скільки індивід включений до субкультури), динаміка. До всього цього можна додати те, що межі субкультури різняться за твердість – уміння проявити стійкість до змін або ж навпаки м'якості – прояв вразливості до змін протягом визначеного періоду. Механізм, який об'єднує появу та зміну молодіжної субкультури, які забезпечують даній області динамічність. Однак у певних процесах присутнім є приклад, що демонструє пом'якшення: захоплення або асиміляція відбувається в місцях де субкультурна ідентичність поступово зменшується та згодом навіть може зникнути. У другому ж випадку процес може бути зупинений на певній стадії супротивом асиміляції [Clarke, 1974].

Дослідники Файн та Клейман представляють інтеракціоністський підхід до вивчення концептуалізації субкультури. За результатами своїх досліджень, вони стверджують, що молодіжна субкультура не є статичною системою, але вона може виходити за межі глобальних відносин, норм та цінностей.

Молодіжна субкультура була задумана як набір певних стилів поведінки та артефактів, що використовуються певними окремими групами. Концепція пояснює, як культурні елементи стають загальними [Brake, 2017].

2.2 Специфіка молодіжної субкультури та найпоширеніші групи субкультур у молодіжному середовищі

Сучасний розвиток культури характеризується стрімкою швидкістю, встигнути за розвитком якої, а тим паче – проаналізувати та теоретично або практично простежити та описати її розвиток та форми з точки зору соціологічних підходів є завданням вкрай важким, можна сказати що неможливим. Згадаємо лишень субкультури кінця 10-х років XXI ст. і те, як вони відрізняються від субкультур початку 20-х років XXI ст. Та молодь, якій наразі вже під 30 років – зараз не розуміє і не зрозуміє людей, які входять до субкультур геймерів або криптовалютників, в той час як ті люди, які є представниками цих культур – не зрозуміють значення слова емо або гот. Власне через це, процес напрацювання єдино прийнятної, узагальненої класифікації молодіжних субкультур виглядає як неможливий, або нереальний, також важко дати одне визначення поняттю «молодіжна субкультура».

Найбільш вдалою з-поміж усіх варіантів класифікацій або систематизацій субкультур виглядає класифікація С. Сергеева, яка, тим не менш, які і будь-які інші підходи підлягає осучасненню [Завацька, 2009]. Отже, класифікація, згідно до Сергеева сформована із наступних груп, до яких ми додамо оновлені субкультури:

- **Кримінальні** (представники: гопніки, скінхеди, ультрас) – характерною ознакою цих груп є те, що побудовані вони, здебільшого на схильності до насильницьких дій. Представниками цих груп, як правило будуть чоловіки з небагатих родин, з малих міст [Суворовцева, Чорнобровкіна, 2011]. Крім схильності до насильницьких дій – об'єднуючою рисою цих субкультур може виступати також стиль одягу – зокрема, для представників субкультур скінхеди та ультрас – це можуть бути кажуальні бренди, такі як: Stone Island, Fred Perry,

Burberry та інші бренди одягу та взуття. Одяг цих брендів, а також інші специфічні риси можуть слугувати для представників даних субкультур системою розпізнавання “свій-чужий”, сигналізувати до приналежності до субкультури. Крім одягу для цих субкультур характерними можуть бути також:

Зачіски – у скінхедів, це, як виходить з назви субкультури – стрижка під нуль.

Татуювання – у скінхедів, здебільшого пов’язані з їхніми нетолерантними поглядами, в той час, як в ультрас татуювання мають бути пов’язані з клубом, за який вони вболівають, містом або країною [Johansson, Andreasson, Mattson, First, 2017].

Загалом субкультури скінхедів та ультрас доволі сильно прив’язані до певного символізму своїх культур. Так, в скінхедів це різноманітні, близькі до оккультних символи та числа, руни. В той час як в ультрас – це емблеми клубів, назви їх групувань та інше. Субкультура гопників відрізняється спортивним стилем одягу, манерою спілкування і схильності до романтизму власних вчинків. Останнім часом ця субкультура дещо трансформується, на т.зв. культуру “АУЕ”. Здебільшого ця субкультура сильно розповсюджена в росії, в той час, як в Україні її представників дедалі меншає.

- **Романтико - ескапітські** субкультури (представники: хіпі, толкієністи, байкери);

На відміну від кримінальних субкультур – дані представники субкультур характеризуються своїм толерантним відношенням до інших верств населення [Настояща, 2013]. Скоріше це, т.зв. субкультура в субкультурі, коли до субкультури ти можеш належати незалежно від твоїх інших світобачень чи почуттів. Так, наприклад, толкієністи можуть бути представником субкультури лише у певний проміжок часу – наприклад, під час зборів разом з іншими та рольового моделювання, в той час як весь інший час вони абсолютно ніяк не будуть виділятися від інших. Теж саме може стосуватись байкерів та хіпі – вони можуть мати риси представника субкультури лише в певний окремий проміжок часу [Джупіна, 2010]. В звичайному, повсякденному житті, на

відміну від представників групи кримінальних субкультур – романтико-ескапістські субкультури не виділяються зовнішнім одягом або будь-якими іншими символами.

Проте, спільним між кримінальними та романтико-гедоністичними субкультурами може бути споживання окремого, характерного для кожної субкультури культурного контенту. Так, байкери навряд чи будуть слухати звичайну попсу, віддаючи перевагу важкому року і в реальному житті. Тобто представники кожної з субкультур не є споживачами контенту домінуючої в суспільстві культури.

- Гедоністично-розважальні (представники: мажори, рейвери, репери);

До представників таких субкультур слід відносити молодь, для якої приналежність до субкультури означає задоволення своїх власних потреб або розваги, які стоять на першому місці. Тут важливо окреслити чітку меж між гедоністично-розважальними та романтико-ескапістськими субкультурами. Так, якщо перші ставлять на перше місце саме задоволення своїх потреб, а не групи або колективу субкультури, до якої належать, то другі – такої першопричини не мають [Gretchen, 2016]. Тому ця група, не дивлячись на схожість з першою, все ж розглядається окремо. Ця підгрупа субкультур характеризується високим рівнем егоїзму та нарцисизму, також споживає власний культурний контент, що відрізняється від контенту домінуючої культури [Прокопова, 2018]. Ця підгрупа також має схожість з кримінальними субкультурами тим, що має власні символи, може бути схожа за стилем одягу [Іванченко, 2016].

- Анархо-нігілістичні чи радикально-деструктивні (представники: панки, анархісти тощо)

Такі субкультури є найменш дослідженими, з точки зору емпіричної соціології, оскільки їхнє існування може порушувати кримінальний кодекс України. Тому, робити чіткі висновки про специфічні риси цих субкультур вкрай складно. Тим не менш, ігнорувати їх існування теж видається недоречним в рамках цієї кваліфікаційної роботи.

Отже, як було зазначено вище – існуюча реальність не вписується в будь-яку наявну схему, або концептуальних засад теоретичного доробку соціологічних підходів до вивчення субкультур. Їх поява та зміна в сучасному діджиталізованому світі є занадто стрімкою, тому дослідження щодо виникнення або актуалізації тої чи іншої субкультури мають відбуватись, що називається *in the real time* [Золін, 2018]. Тому, виходячи, з вищеописаного – до класифікації вище, мені видається доречним додати ще одну субкультуру:

Діджиталізовані (блогери, геймери, криптовалютники) – до таких субкультур необхідно віднести всіх тих, хто більшу частину свого вільного часу проводить в діджитал середовищі. На перший погляд, здається, що це взагалі більшість людей, проте необхідно виділити цю групу в окрему субкультуру, оскільки вона має всі її ознаки, а саме: вона з'явилась в період соціально-економічних змін (бурного розвитку інтернету, технологічної революції), дії представників субкультури значною мірою відрізняються від дій представників домінуючої культури (так, представники цієї культури значно більше часу проводять в діджитал середовищі, перетворюють її на своє хоббі, або, навіть, основне місце заробітку та соціалізації) [Прокопова, 2018].

Отже, завдяки аналізу зазначених типів молодіжної субкультури ми можемо констатувати те, що кожна субкультура володіє своєрідним спрямуванням, ідеологією та символічною атрибутикою. Характеристика тієї чи іншої субкультури специфічна, оскільки різниться сама картина даного соціального феномена.

Висновки до розділу 2.

Згідно з поставленими до розділу завданнями – у другому розділі було розглянуто соціально-історичні передумови виникнення молодіжних субкультур. Ключовим висновком, який здається, можливо зробити за результатами теоретичної обробки джерел є те, що молодіжна субкультура відображає зміни, які відбуваються у суспільстві. Найбільш загальними причинами виникнення молодіжних субкультур є криза інституту сім'ї та

сімейного виховання, придушення індивідуальності та ініціативності молоді людини, комерціалізація засобів масової інформації, певною мірою і всієї художньої культури, що формує певний «образ» субкультури не меншою мірою, ніж агенти соціалізації – сім'я та система освіти.

Важливо зауважити, що різноманітний світ молодіжної субкультури зумовив спроби систематизації та класифікації її груп. Проаналізувавши різні підходи до класифікації субкультур – було прийнято рішення взяти за основу класифікацію С. Сергєєва та доповнити, зважаючи на сучасні умови розвитку суспільства. Тож було виділено наступні субкультури та описані характеристики, що їм притаманні:

- романтико - ескапістські субкультури (байкери, рольовики, хіпі);
- гедоністично-розважальні (рейвери, тусовщики, мажори, репери);
- кримінальні (скінхеди, ультрас, гопніки);
- анархо-нігілістичні (панки, анархісти);
- діджиталізовані (блогери, геймери, криптовалютники).

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОПУЛЯРНОСТІ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НА ПРИКЛАДІ ОВРУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1 Використання методу SML для аналізу популярності молодіжних субкультур (на прикладі окремої територіальної громади)

Метод Social Media Listening (надалі пропоную використовувати аббревіатуру SML) – достатньо свіжий або новий метод, під яким розуміється аналіз контенту, який з’являється в соціальних мережах. До сьогоднішнього дня цей метод не набув широкої популярності в прикладній, академічній соціології, проте широко застосовується в прикладних маркетингових дослідженнях. Застосування цього методу дозволяє зрозуміти глибинні мотиви, вивчити настрої дописувачів та виявити ставлення аудиторії до певної події, явища чи персони. Широко цей метод наразі використовується радше в царині маркетингових досліджень, наприклад, метод активно використовується відомими міжнародними корпораціями, такими як L’oreal, Nestle, McDonald’s, Reckit Benckiser. Постійне відстеження дописів або коментарів в мережах дозволяє корпораціям брендам слідкувати за динамікою їх згадуваності, так званий Share Of Buzz, аналізувати обставини та контекст ситуації, де бренд був згаданий. Також це дозволяє швидко реагувати у випадку кризового контексту – долучаючись до вирішення конфліктної ситуації напряду і виправляючи її.

На даний час метод SML не має широкого застосування в царині емпіричних методів соціологічних досліджень. Це пов’язано з рядом недоліків, які цей метод має, про які детальніше поговоримо далі.

Як відомо з досліджень, яке проводять дослідницькі агенції в Україні – абсолютна більшість молоді України використовує інтернет і соціальні мережі для різних цілей, зокрема для спілкування, або обговорення новин чи поточної ситуації. Особливої актуалізації це набуло в період повномасштабного вторгнення, де саме соціальні мережі та месенджери виступали для українців головним засобом як спілкування, так і отримання новин, про що свідчать дані дослідження Factum Group. Таким чином – Інтернет, соціальні мережі –

займають важливу роль у житті українців, фактично стають їх постійним місцем спілкування, подекуди замінюючи можливість особистісного face-to-face спілкування. За даними Kantar – більшість українців, починаючи з 2020 року більше свого вільного часу проводить в інтернеті, ніж за переглядом TV. Власне це є свідченням того, що вивчення діджитал активності українців виглядає доволі перспективним і у контексті соціології, зокрема. Також не менш важливим є момент відкритості в спілкуванні в соціальних мережах, де українці можуть вільно виражати свої думки, сперечатись, обговорювати, питати, заперечувати, інформувати тощо. Дискурс, який панує в соц.мережах обмежений фактично трьома компонентами:

- 1) Він не повинен порушувати КК України.
- 2) Він не повинен порушувати terms & conditions конкретної мережі (наприклад, в Telegram вони дещо ліберальніші, аніж в Facebook).
- 3) Він не повинен порушувати правила конкретної спільноти, де людина виражає свою думку.

За умови дотримання трьох вищезгаданих правил – дописувач вільний обирати тон, манеру, вордінг свого спілкування в соц.мережі. І це виглядає доволі цікавим з точки зору емпіричної соціології, оскільки, вільний від впливу питань анкети, питань інтерв'юера або модератора, що веде дискусію – респондент буде відкрито виражати свої думки, його поведінка може бути досліджена *“in a nutshell”*. Подібним до цієї методики можна віднести соціологічний метод включеного спостереження, де дослідник також аналізує ті або інші процеси, знаходячись, в природному середовищі досліджуваного об'єкта.

Отже, Social media listening – це дослідження, або процес вивчення контенту, який генерується користувачами соціальних мереж або інших сайтів, блогів, месенджерів і т.д.). Метою цього дослідження є збір та аналіз згадок (як текстового, так і візуального характеру) певного об'єкта.

Об'єкти моніторингу можна розділити на макро- та мікро-. Такий поділ застосовується для розуміння контексту вивчення певного об'єкту.

До **макрооб’єктів** моніторингу можна віднести важливі суспільні, політичні, культурні, економічні явища, які торкаються життя багатьох людей і ставлення до яких можна вивчати в динаміці.

Наприклад:

- *“Відношення до політика Іваненка та його динаміка протягом декількох років”.*
- *“Ставлення до суспільно-політичної активності партії “За все хороше””.*
- *“Моніторинг кількості згадувань та пошукових запитів щодо політичних лідерів України”.*

До **мікрооб’єктів** моніторингу ми віднесемо вузькі, специфічні питання, зазвичай одномоментні, або ж, які б турбували окрему групу людей.

Наприклад:

- *“Відгуки щодо соціальної реклами, спрямованої на отримання психологічної підтримки щодо проблем з працевлаштуванням”.*
- *“Відношення населення міста Летичів до діяльності міської ради протягом 2021 року”.*

Відповідно до різниці в типі об’єкту – відрізняються і підходи до аналізу та вивчення проблеми.

В даному конкретному дослідженні ми застосуємо метод SML для того, щоб дослідити популярність молодіжних субкультур серед української молоді. Дослідження молодіжних субкультур може бути доволі чутливою темою, як було зазначено вище – деякі субкультури є доволі закритими, тому надійність даних, отриманих в результаті емпіричного збору кількісними або якісними методами може бути доволі низькою. Крім того, під час проведення емпіричного етапу – при розробці опитувальника, соціологам зазвичай важко таким чином сформулювати питання, щоб при аналізі чітко визначити приналежність респондента до конкретної субкультури. Це відбувається через декілька факторів:

1. Відсутність в респондента бажання розкривати свою особисту прихильність до конкретної субкультури.

2. Важкість в формулюванні конкретних уточнюючих питань – напряму питати в респондента чи належить він до певної субкультури – не дає коректних результатів

3. Важкість в формулюванні та аналізі відповідних запитань – індикаторів. Перезавантаженість анкети. (Наприклад – субкультура хіп-хоперів – це окремий жанр музики, стиль одягу та власна творчість, а от субкультура гопників – перш за все, поведінка та стиль мовлення)

Таким чином ми приходимо до того, що емпірично досліджувати субкультури можна лише певним обмеженим методом – наприклад, включене спостереження, або фокус групи, набір до яких іде за допомогою метода снігової кулі. І якщо в першому випадку – цей метод має високу суб’єктивність, а крім того, не всі субкультури допускають можливість включення в своє середовище спеціаліста-соціолога, то в другому випадку все знову ж таки впирається в об’єктивність отриманої інформації, а також щирість, з якою респонденти готові розповідати про свою субкультури при відкритих дискусіях або при глибинних інтерв’ю.

Отже, вибір методу SML виглядає доволі перспективним і за власними спостереженням – такий інструментарій ще не використовувався для дослідження молодіжних субкультур в Україні. В країнах Заходу такий метод використовувався, наприклад, для дослідження проблем в сфері охорони здоров’я, на які найчастіше скаржиться молодь, результатом якого стало покращення цієї галузі.

Молодіжні ж субкультури в Україні вивчаються доволі сталим методом, а саме – кількісними опитуваннями. Такий метод має свої конкретні переваги і недоліки у порівнянні з SML.

Таблиця оцінки плюсів та мінусів різних методів дослідження молодіжних субкультур:

Кількісні опитування	Social Listening
----------------------	------------------

(F2F, online, CATI)			
Strength	Weakness	Strength	Weakness
<ul style="list-style-type: none"> - Опитування реально існуючих людей (дослідники розуміють, що вони опитали реальну людину, а не бота або фейка) - Контроль поля (дослідники мають змогу ще раз зв'язатись з респондентом, щоб перевірити достовірність його висновків) - Є можливість побудувати репрезентативну вибірку і екстраполювати результати на певні групи 	<ul style="list-style-type: none"> - Відносно великий таймінг дослідження - Необхідність долучати велику команду для реалізації дослідження, вкрай важко зробити одній людині з нуля - Відносно великі інвестиції - Ймовірність отримання некоректних даних, в наслідок системної похибки в інструментарії або нещирості відповідей респондентів - Неможливість опитати закриті субкультури 	<ul style="list-style-type: none"> - Для того, щоб зібрати інформацію (провести поле) – зачасту потрібно не більше декількох годин - Відсутність необхідності мати велику команду для реалізації проекту - Інвестиції відносно малі (порівняно з F2F) - Можливість отримати інформацію від закритих груп та субкультур - Відсутність ефекту інтерв'юера, коли респондент намагається сподобатись у відповідях - Реальні відповіді респондентів, реальні думки 	<ul style="list-style-type: none"> - Набір даних у масиві необхідно вичищати і також неможливо визначити, чи був написаний коментар реальною людиною, чи це були боти або фейки - Такий вид дослідження може бути неможливим при вивченні певних специфічних тем або груп - Неможливо зрозуміти природу певних інформаційних викидів (наприклад чому в певний момент обговорення предмету дослідження було жвавішим ніж в інший період - Майже неможливо зробити висновок щодо репрезентативності вибіркової сукупності

Отже, було вирішено проводити емпіричний етап дослідження, використовуючи метод SML для аналізу популярності молодіжних субкультур, а саме протестувати цей метод, зробивши пілотний етап на прикладі окремої місцевої територіальної громади. **Обґрунтування обраного методу дослідження:**

Пілотний етап SML було вирішено провести саме в рамках місцевої територіальної громади, оскільки це дозволить звузити об'єкт моніторингу з макро- до мікрорівня, сфокусувавшись на тестуванні інструментарію та відповідно його покращення, доопрацювання для того щоб застосувати на рівні

області або національному рівні. Крім того, результати дослідження на такому рівні також можуть мати свого замовника, яким, до прикладу, може бути:

- Обласна державна адміністрація
- Міська рада
- Освітньо-культурний департамент при міській раді ОТГ

Використання цього методу при дослідженні проблем молоді та субкультур дозволить міським чиновникам краще зрозуміти проблеми молоді, відреагувати на такі проблеми, профінансувати ті молодіжні проекти, які були б дійсно цікавими та релевантними для молоді їхньої громади.

Крім того, такий метод дозволяє проводити польовий етап фактично в будь-яких умовах, оскільки дослідники можуть віддалено працювати з масивом даних, який доступний фактично з будь-якого місця за умови наявності доступу до інтернету. Це особливо актуально як в умовах пандемії, так і в умовах повномасштабного вторгнення і обмеження можливості контактувати з респондентом особисто.

Постановка проблеми: аналіз відкритих джерел засвідчив, що наразі дослідження молодіжних субкультур відбуваються кількісними або якісними методами опитування. Такі методи мають свої недоліки, які було описано вище, крім цього треба додати до недоліків таких методів наступні проблеми:

- Обмежена тривалість анкети (респонденти втомлюються відповідати на питання після певного проміжку часу).
- Фальсифікація відповідей з боку інтерв'юєрів (оскільки важко знайти тих, хто належить до субкультур і важко залучити їх до проходження опитування).
- Сенситивність або чутливість певних питань для респондентів (вони можуть давати хибні відповіді свідомо).
- Закритість або недосяжність представників певних субкультур (деяких важко знайти взагалі).
- Великий бюджет, необхідний для проведення дослідження звичайним методом.

- Необхідність залучення великої кількості дослідників як для збору, так і для аналізу даних.

Вищеперелічені недоліки виглядають достатніми для того, аби спробувати пошукати альтернативні методи дослідження субкультур.

Саме тому в контексті даної проблематики виглядає доречним провести пілотажний етап дослідження молодіжних субкультур і протестувати емпірично метод SML.

Об'єктом дослідження виступають молодіжні субкультури в соц. мережах.

Предмет дослідження – дискурс щодо молодіжних субкультур в соціальних мережах.

Мета дослідження – протестувати емпірично метод SML для оцінки популярності молодіжних субкультур.

Крім того мета передбачає власне застосування методу та аналіз і інтерпретація отриманих результатів.

Дана мета передбачає наступні **завдання**:

1) Оцінити загальну кількість коментарів і визначити долю коментарів, які можна трактувати, як такі, що відносяться до проблематики молодіжних субкультур в загальному дискурсі в окремій територіальній громаді.

2) Виявити та описати найбільш популярні молодіжні субкультури в окремій територіальній громаді.

3) Проаналізувати динаміку популярності молодіжних субкультур за період Січень-Грудень 2021 року в окремій територіальній громаді.

4) Описати ключові проблемні питання і описати специфіку виявлених субкультур.

5) Надати рекомендації щодо можливості співпраці з представниками окремих субкультур за результатами дослідження.

Вибіркова сукупність – масив коментарів, які було зібрано, з наступних груп соціальної мережі Facebook Овруцької територіальної громади:

1. Підслухано Овруч: -
<https://www.facebook.com/groups/243067439505233/> - 21, 7 тис учасників, 9 528 унікальних дописів за 2021 рік

2. Підслухано Овруч:
<https://www.facebook.com/groups/453105731915560/> - 9,8 тис учасників, 5 196 унікальних дописів за 2021 рік

3. Підслухано в міськраді Овруч:
<https://www.facebook.com/groups/745754922570421/> - 9,5 тис учасників, 3 123 унікальних дописи за 2021 рік

Обґрунтування вибіркової сукупності:

Для аналізу була обрана соціальна мережа Facebook за двох причин:

1) Згідно до дослідження InMind, на замовлення USAID – 65% українців у віці 18-55 років користується мережею Facebook для спілкування, що є найвищим показником серед всіх інших соціальних мереж.

2) Саме в соціальній мережі Facebook є можливість швидко отримати необхідний вибіркового масив.

3) Було обрано 3 найбільші публічні сторінки, до яких вдалось вступити або вони були відкриті. Загалом було виявлено 7 сторінок, 4 інші було вирішено проігнорувати, оскільки кількість унікальних дописів там була низькою (вони були або неактивні, або аудиторія була незалученою).

4) Під час аналізу допускається множинна відповідь від одного респондента, оскільки він може бути учасником декількох груп і може транслювати свої думки одразу в декількох групах. В даному конкретному дослідженні було прийнято рішення не фільтрувати таких респондентів, а допустити з метою отримання якомога більш наповненого масиву, оскільки тематика дослідження доволі вузька.

Алгоритм збору та обробки даних:

1) За допомогою відповідного програмного забезпечення що дозволяє збирати дані в соціальних мережах - парсимо масив коментарів в вищезазначених спільнотах за період з 01.01.2021 по 31.12.2021. Перші два

місяці 2022 року було вирішено не включати, щоб отримати масив за повний рік і відштовхуватись від нього.

2) Формуємо ключові слова, які так чи інакше стосуються проблематики молодіжних субкультур. Задаємо критерії пошуку необхідних коментарів за запитом (деталі нижче).

3) За допомогою пошуку в програмному забезпеченні Microsoft Excel – фільтруємо коментарі, які стосуються молодіжних субкультур та аналізуємо контекст, їхню кількість, динаміку згадувань та описуємо проблематику.

4) Аналізуємо отримані результати та надаємо відповідні рекомендації.

Критерії пошуку необхідних коментарів:

Першопочатковим було необхідно визначити перелік ключових слів за допомогою яких буде виявлятися приналежність коментаря до проблематики субкультур. Для цього були використані теоретичні напрацювання перших двох розділів і задані ключові слова для пошуку. Крім того, існувала проблема специфічності діалекту, який панує в цій територіальній громаді. Для цього було додано правило пошуку приблизного співпадіння, що допускало помилки в написанні ключових слів. Детальні слова для відбору представлені в Додатку А.

Після збору основного масиву коментарів, було зроблено аналіз для того, аби відфільтрувати приналежність того чи іншого допису до конкретної субкультури – він був необхідний для того, аби визначити популярність конкретних субкультур. Відбір відбувався здебільшого ручним підбором.

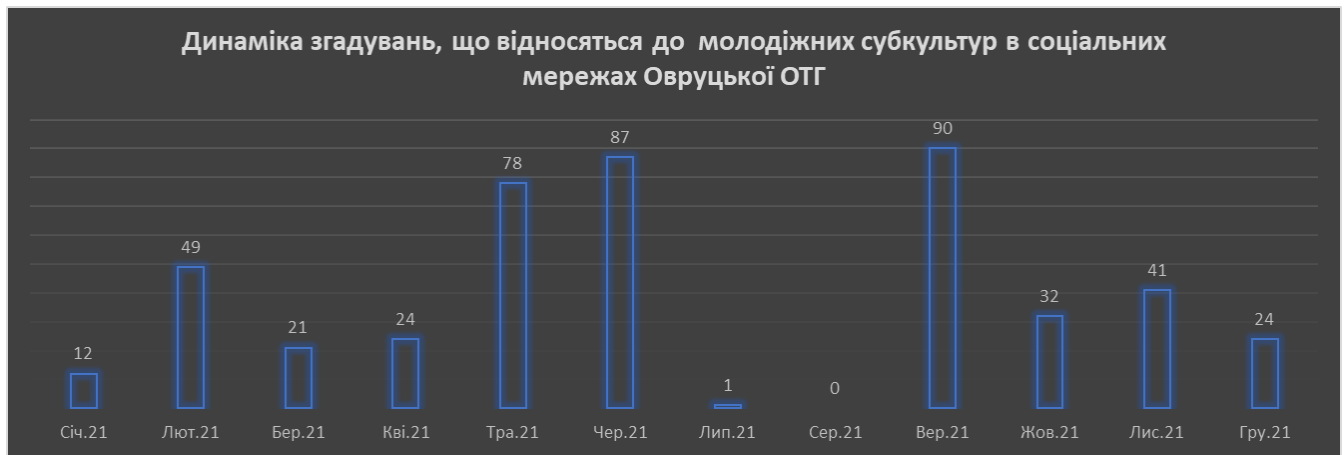
В результаті на першому етапі було відібрано **643 коментарі** дописувачів, серед загального масиву в **17 847 коментарів**, які містили у собі ключові слова, що відносяться до проблематики субкультур. На другому етапі відбулась ручна чистка масиву, для того щоб очистити масив від коментарів, які потрапили у масив випадково і не стосуються тематики субкультур. Також були видалені коментарі, які копіюють один одного слово в слово – такі коментарі було прийнято рішення вважати коментарями від одного дописувача, які він

розповсюдив у декількох групах. Після такої чистки масиву – у ньому залишилось **459 коментарів**. Важливо зазначити, що під час збору інформації та при обробці результатів - дотримувались правові норми, згідно ESOMAR, через це зібраний масив коментарів було деперсоніфіковано, аби не допустити появи особистих даних респондента у масиві. Крім того, усі коментарі які були зібрані в процесі дослідження не мають бути передані або надані якимось чином третім особам, згідно до Статті 6, пункту D кодексу ESOMAR: *“Дослідники повинні переконатися в тому, що особисті дані не можна простежити до їх суб'єкта, а особистість фізичної особи не можна встановити шляхом умовиводів (наприклад, за допомогою перехресного аналізу, невеликих вибірок або в поєднанні з іншими даними, такими як записи клієнта або загально доступні вторинні дані”*. Оскільки через текст коментаря можливо деанонізувати акаунт респондента у соц.мережі, а відповідно й визначити його особистість – всі коментарі у масиві були зашифровані за допомогою шифрувального алгоритму Base64. Ключ до перевірки та достовірності масиву може бути наданий лише у випадку письмового юридичного засвідчення що ці коментарі будуть використовуватись виключно для ознайомлення, і не будуть використані для деанонізації дописувачів, оскільки текст деяких коментарів може порушувати діючий кримінальний кодекс України і може бути аргументом до відкриття адміністративного або кримінального провадження стосовно коментатора.

3.2 Аналіз та інтерпретація отриманих результатів

Отже, було отримано масив з 459 коментарів, які стосувались проблематики молодіжних субкультур в територіальній громаді Овруцького району.

1. Розглянемо динаміку появи коментарів, пов'язаних з субкультурами, оскільки вона була доволі неоднорідною.

Найбільша кількість згадувань припадає на період Травень-Червень (36% від загальної кількості згадувань за рік. Така тенденція може бути пов'язана з приходом теплої пори року, коли активність молоді відносно більш холодних періодів – зростає). Також це може бути пов'язано з закінченням навчання, появою більше вільного часу. Не виявлено кореляції з будь-якими іншими подіями, які були б результатом діяльності міської влади. Також цікавим виглядає те, що в період липня-серпня 2021 року кількість коментарів була майже нульовою. Суб'єктивна думка з цього приводу наступна: **В даному конкретному випадку метод SML не може використовуватись для відстеження динаміки згадувань.** Він не дає чіткої достовірної інформації в хронологічній послідовності, оскільки **поява коментарів, що стосується субкультур здебільшого або прив'язана до інфопривідів** – так, наприклад, коментарі за травень-червень з'являлись не в останню чергу через довгоочікуване потепління і можливість відновити діяльність на вулиці. Таким чином відстежувати **динаміку популярності субкультур за допомогою цього методу виявляється неможливим.**

Далі розглянемо популярність субкультур, отриману в результаті дослідження. Як було зазначено вище – загальний масив складає 459 згадувань. Ще перед початком аналізу було припущено, що в Овруцькій окремій територіальній громаді не будуть наявні представники всіх популярних субкультур, які були визначені в другому розділі цієї роботи. **Приналежність до конкретної субкультури визначалась кількістю дописів на відповідну тематику.** Якщо користувач залишав один коментар – це ігнорувалось,

оскільки це могла бути випадковість. Також, після виявлення відповідного коментаря – аналізувались інші дописи користувача, якщо було знайдено принаймні три коментаря дописувача, які б відповідали його приналежності до відповідної групи – цей дописувач зараховувався до відповідної субкультури. Отже, з 459 згадувань – було ідентифіковано 68 представників субкультур.

Найпопулярнішою субкультурою серед дописувачів виявились ЗОЖ (спортсмени). Всього було виявлено **24 ЗОЖ-ники** серед дописувачів, серед яких 10 жінок та 14 чоловіків.

Отже, основні коментарі дописувачів субкультури стосувались:

1) Реакції або заклики на **проведення спортивних заходів**, організованих під патронажем міської влади або певної політичної партії. В переважній більшості дописувачі реагували позитивно, цікавились деталями, запрошували на ці заходи друзів.

2) Реакції або заклики на встановлення спортивних майданчиків. Тут спортсмени **жаліються на те, що такого не вистачає** в м. Овруч та найближчих селах.

3) Обмін досвідом або **питання, пов'язані зі спортивною тематикою**. Користувачі могли обговорювати придбання необхідного інвентарю, питання що їх цікавили відповідно до тематики (наприклад *(орфографію допису збережено в оригіналі): “Підкажіть, цікаві місця, де можна побігати в Овручі? На стадіоні вже трохи піднадоїло)”*)”

Було виявлено **16 дописувачів – Тусовщиків**. Назву рейвери, як було визначено окрему субкультуру в другому розділі, на мою думку використовувати некоректно, оскільки рейвери передбачають певний стиль музики, в той час, як виявлені тусовщики – надавали перевагу різним стилям, **головне для них – це різноманітні культурні івенти**, що відбувались в закладах Овруцької ОТГ. Цікавим є те, що серед цих дописувачів більше жінок – 12 і 4 чоловіка. Основними темами для обговорення серед цієї субкультури були:

- 1) Культурні події, здебільшого пов'язані з танцювальними вечірками, концертами та музичними виступами, зокрема обговорення деталей.
- 2) Інші питання, пов'язані з цим (наприклад *(орфографію допису збережено в оригіналі): “Хто вчора був в клубешніку?)*) *Пишіть в коментарі, бо я не всіх помню)*”.

Було виявлено **14 дописувачів Байкерів**. Тут, скоріше, можна назвати цю субкультуру мопедистами, оскільки вони володіють саме мопедами, а не мотоциклами. **Всі** представники спільноти – **чоловіки**. Головними темами для обговорення були:

- 1) Пошук/купівля/продаж запчастин для мопедів.
- 2) Правові питання володіння мопедом
- 3) Тусовки мопедистів, як не дивно, теж в Овручі були.

Саме тусовки мопедистів є яскравою ознакою суб-культури – збирання учасників окремої суб-культури разом для проведення часу та обговорення, спільних поїздок.

Було виявлено **11 дописувачів – реперів**. Це також здебільшого чоловіки, які об'єднались навколо тематики цього музичного напрямку, деякі з представників записували власні треки, ділились з громадою і отримували зворотній зв'язок у коментарях від поціновувачів їх творчості.

Було виявлено **4 дописувачі – геймери**. Між собою вони обговорили один раз певне програмне забезпечення і також необхідні девайси для ігор.

Висновки до Розділу 3

Отже, в рамках емпіричного етапу кваліфікаційної роботи – було опрацьовано масив з **17 847 коментарів**. Було сформовано алгоритм відбору коментарів і виділено **469 коментарів**, що стосуються молодіжних субкультур. Ці коментарі було взято в якості головного масиву.

Проаналізована **динаміка згадуваності** молодіжних субкультур продемонструвала **тенденцію до збільшення активності субкультур в період травня-червня**, що пов'язано з приходом більш теплого періоду, а отже, можливістю спілкуватись та взаємодіяти офлайн, а також періодом літніх канікул.

Найбільш **популярною** субкультурою в Овруцькій ОТГ виявилась субкультура **ЗОЖ-ників**. Друге місце посіла субкультура **Тусовщиків**, на **третьому місці – байкери-мопедисти**.

Проаналізувати **популярність** окремих субкультур в **динаміці** виявилось **неможливим**, через **малу кількість згадувань**.

Проте вдалось виявити ті **проблеми**, які непокоять представників субкультур та розробити відповідні **рекомендації**:

1) Найбільшою **проблемою** субкультури ЗОЖ-ників виявилось відсутність на території громади відповідного інвентарю та спортивних майданчиків. **Рекомендації** до місцевої влади – збільшити кількість спортивних майданчиків, залучити підприємців до відкриття комерційних спортивних клубів, що буде користуватись популярністю в громаді.

2) Великих проблем в субкультур Тусовщиків та мопедистів, на які б могла вплинути міська рада – **не виявлено**. Тим не менш – рекомендацією може бути збільшення кількості культурних заходів (зокрема, дискотек).

Врешті, головною метою дослідження – було оцінити потенціал методу SML в якості інструменту для вимірювання популярності молодіжних субкультур на рівні окремих територіальних громад. Досвід застосування цього методу показав його переваги й недоліки.

До **недоліків** методу необхідно віднести:

1) Відсутність розуміння щодо **емпіричної репрезентативності** отриманої інформації. Отримані результати не дозволяють екстраполювати дані на всю молодь Овруцької ОТГ, розмір вибіркової сукупності (69 дописувачів, яких вдалось ідентифікувати, як представників субкультур – занадто малий для того, щоб робити висновки).

2) Недостатня опрацьованість **алгоритму відбору належності до субкультури**. Так, в рамках цього дослідження належність визначалась кількістю коментарів на відповідну тематику, що може бути суб'єктивною точкою зору дослідника і не відображати реальність.

3) Необхідність ретельного **відбору вибіркової сукупності**. В деяких випадках її може взагалі не існувати. Так, наприклад, в нашому дослідженні ми відібрали 3 найбільш популярні групи в мережі Facebook, які об'єднували мешканців Овруцької ОТГ. Проте, тематика дописів в цих групах здебільшого присвячена загальним питанням, аніж обговоренню проблем, присвяченим субкультурам. Тому, доля коментарів, яких вдалось ідентифікувати як такі, що відносяться до субкультур була 2,6%. Серед цих коментарів вдалось ідентифікувати лише 69 осіб, яких було віднесено до представників субкультур. Це складає менше ніж 0,1% від всіх учасників груп і недостатньо для аналізу. Крім того, не було фінально зрозуміло чи дійсно це представники субкультур, чи їх просто в певний проміжок часу цікавила ця тематика.

До **переваг** методу можна віднести наступні:

1) Метод дає **глибинне розуміння проблематики розвитку молодіжних субкультур** в окремій територіальній громаді, яку навряд чи вдасться отримати іншими соціологічними методами, адже дає можливість спостерігати за дискурсом, приймати відповідні рішення та відстежувати реакцію. Так, наприклад, представники субкультури ЗОЖ-ників виражали відкриту незадоволеність занедбаністю місцевого стадіону і простежувалось це не один раз, а отже влада може відремонтувати стадіон і, тим самим, підтримати найбільш популярну субкультуру громади.

2) Метод дає змогу **оперативно** реагувати на проблематику субкультур. Порівняно з іншими емпіричними методами – метод SML дає можливість швидко збирати дані і оперативно реагувати на ті проблеми, які непокоять представників субкультур.

Отже, проаналізувавши переваги та недоліки методу SML на прикладі пілотного дослідження популярності молодіжних субкультур Овруцької ОТГ – можна зробити висновок, що його застосування **не рекомендується** для вивчення популярності молодіжних субкультур на рівні окремих територіальних громад, через ряд недоліків, зазначених вище. В той же час метод **може використовуватись як засіб для оперативного реагування** на запити молодіжних субкультур. Тому, для вимірювання популярності краще використовувати традиційні соціологічні методи, в той час, як відповіді на питання – що зараз непокоїть молодіжні субкультури – метод може дати, за умови коректного підходу до вибору вибіркової сукупності, а також – можливості її досягнення.

ВИСНОВКИ

Отже, в рамках кваліфікаційної роботи було розглянуто молодіжні субкультури в сучасному українському суспільстві та фактори їх виникнення. За результатами теоретичної та емпіричної частини кваліфікаційної роботи можна зробити наступні висновки:

Було проаналізовано різні соціологічні підходи до вивчення молоді, такі як: конфліктологічний, стратифікаційний, соціально-психологічний та психофізичний підходи. На основі теоретичного аналізу – було прийняте рішення взяти наступне визначення молоді в рамках цієї кваліфікаційної роботи: **Соціально-демографічна група людей у віці 16-35 років, зі специфічними соціальними і психологічними ознаками, які перебувають у процесі становлення, формування.**

Було досліджено різні підходи до визначення вікової межі молодості. Було визначено наступні функції молоді в структурі суспільства: **соціалізаційна, відтворююча, трансляційна, інноваційна** і також на прикладах проілюстровано, як саме ці функції відтворюються молоддю в суспільстві.

В першому розділі також було визначено, особливості процесу соціалізації представників молодіжних субкультур в умовах сучасного розвитку українського суспільства. Були виявлені **агенти соціалізації, такі як викладачі, лікарі та вчителі, які зазнали найбільших змін** і, відповідно, мали найбільший вплив на процеси соціалізації молоді. Крім того, було визначено три механізми соціалізації молоді, до яких віднесено **інституціональну, стилізовану та професіоналізовану інституціоналізацію** і було проілюстровано, що ці механізми піддалися значним змінам в умовах трансформації сучасного українського суспільства.

Було розглянуто соціально-історичні передумови виникнення молодіжних субкультур. Було зроблено висновок, що **молодіжна субкультура**

відображає зміни, які відбуваються у суспільстві. Визначені найбільш загальні причини виникнення молодіжних субкультур:

- занепад і кризовий стан інституту родини та сімейного виховання;
- пригнічення індивідуальності та ініціативності молодої людини;
- комерціалізація засобів масової інформації, певною мірою і всієї художньої культури.

Важливо зауважити, що різноманітний світ молодіжної субкультури зумовив спроби систематизації та класифікації її груп. Проаналізувавши різні підходи до класифікації субкультур – було прийнято рішення **взяти за основу класифікацію С. Сергєєва та доповнити**, зважаючи на сучасні умови розвитку суспільства. Тож було виділено наступні субкультури та описані характеристики, що їм притаманні:

- романтико-ескапітські субкультури (хіпі, байкери, рольовики);
- гедоністично-розважальні (тусовщики, рейвери, мажори, репери);
- кримінальні (скінхеди, гопніки, фанати (ультрас));
- анархо-нігілістичні (панки, анархісти);
- діджиталізовані (блогери, геймери, криптовалютники).

У рамках емпіричного етапу роботи – **було використано метод Social Listening** для тестування його придатності для використання у якості методу вимірювання популярності молодіжних субкультур. Метод було застосовано для вимірювання популярності молодіжних субкультур на прикладі спільнот у Facebook Овруцької ОТГ.

Результати, отримані за допомогою методу **продемонстрували найбільш популярні субкультури** в громаді і також метод затвердив себе як такий, що **здатний виявляти глибинні проблеми** у розвитку молодіжних субкультур окремих громад. Таким чином, **використання методу може бути корисним органам місцевої влади, як швидкий спосіб вирішити проблеми молоді**. Водночас, було зроблено висновок, що **цей метод не підходить для емпіричного виміру популярності молодіжних субкультур**, оскільки має ряд **серйозних недоліків**. Таким чином було надано рекомендацію

використовувати метод не для вимірювання популярності, а для глибинної діагностики існуючих проблем. Метод може зайняти **своє місце в проблематиці досліджень молодіжних субкультур** як додатковий, але працювати він може лише в рамках комплексного соціологічного дослідження, яке **обов'язково повинно включати в себе традиційні кількісні та якісні підходи.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головаха Є. Соціолог про учасників Євромайдану: Молодь, яка прагне жити, а не виживати. 2013. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/News/95012>
2. Бекешкіна І. Молодь, політика та ідентичність: які вони, молоді українці, і чого очікувати від них? 2020. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://medium.com/@reforms/%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%8F%D0%BA%D1%96-%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96-%D1%96-%D1%87%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BE%D1%87%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D0%BD%D0%B8%D1%85-3371f2f0282e>
3. Божок О.І. Феномен субкультури в багатогранності буття культури. 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/9170/1/03.pdf>
4. Бойко Л. Соціокультурне значення молодіжних субкультур у сучасних реаліях. 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/177375>
5. Борінштейн Є.Р. Природа субкультурного феномену в сучасних трансформаційних умовах України. 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ecat.diit.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=DB4&P21DBN=D

B4&S21FMT=infow_wh&S21ALL=%3C.%3EU%3D316.723%3C.%3E&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=&S21STN=1&S21REF=1&S21CNR=10

6. Бочелюк В. Й. Структура молодіжного дозвілля. / В. Й. Бочелюк – К., 2006
7. Гіштимулт Т.І. Молодіжна субкультура: вплив на формування особистості // Практична психологія та соціальна робота [журнал] / голов. ред. Губенко О.В.; Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. - К.: Вид-во Науковий світ. – 2009. - № 12. – С. 58-60.
8. Джупіна К. Субкультура байкерів в Україні на початку ХХІ століття (на матеріалах м. Києва). 2010. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2010_31_10.pdf.
9. Завацька Л.М. Особливості детермінантного впливу молодіжної субкультури на соціалізацію учнівської молоді / Л.М.Завацька // Практична психологія та соціальна робота [журнал]/ голов. ред. Губенко О.В.; Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. - К.: Вид-во Науковий світ. – 2009. – № 6. – С. 62-63.
10. Золін А. Політична субкультура як частина загальної культури суспільства. 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zolin_politychna.pdf
11. Іванченко Л. Молодіжні субкультури в сучасному світі. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2016. Вип. 20 (1). С. 201–210.
12. Настояща К.В. Соціальна група субкультури: топологічний аналіз структурної архітекτονіки. 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/11109/1/13.pdf>
13. Науменко О.М. Становлення і розвиток адміністративної субкультури в Україні: Автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03. – О., 2006. – 20 с. – укр. <http://www.nbuv.gov.ua>

14. Прокопова, А. Хто такі такі «геймери». 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.makarova.net/index.php?id=109&option=com_content&task=view.
15. Радзієвський В.о. Базова субкультура: до експлікації поняття та проблем класифікації. 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/743558.pdf>
16. Савельєв Ю.Б. Взаємодії субкультур як фактор соціокультурного розвитку: Автореф. дис. ... канд. філос. наук. 09.00.03. – К., 1997. – 26 с.
17. Слюсаревський Н. Субкультура, як об'єкт дослідження. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4267/1/N_Sliusarevskiy_STMM_3_NDL_KL.pdf
18. Суворовцева Р. поведінкова агресія в молодіжній субкультурі: захист чи напад? [Електронний ресурс] / Р. Суворовцева, Е. Чернобровкіна. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://socilogy.ua/article/n/rechevaya-agressiya-v-molodezhnoy-subkulture-zaschita-ili-napadenie>.
19. Судаков В. І. Соціокультурна детермінація соціологічного пізнання: до питання про гносеологічну специфіку категорій «культура» та «субкультура». 2014. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob14_6.pdf
20. Сурвілайте Д.В. Специфіка формування молодіжних субкультур в умовах глобалізації. 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3002/Survilate.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
21. Blackman S. Subculture theory: an historical and contemporary assessment of the concept for understanding deviance. 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://repository.canterbury.ac.uk/item/8744z/subculture-theory-an-historical-and-contemporary-assessment-of-the-concept-for-understanding-deviance>

22. Becky Blanchard. The Social Significance of Rap & Hip-Hop Culture / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://web.stanford.edu/class/e297c/poverty_prejudice/mediarace/socialsignificance.htm.
23. Brake M. The Sociology of Youth Cultures and Youth Subcultures in America. 2017. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.routledge.com/The-Sociology-of-Youth-Culture-and-Youth-Subcultures-Routledge-Revivals/Brake/p/book/9780415828352>
24. Byfield, S. "Snapshots of youth: the lives of late teens across the world", 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.1108/17473610210813574>
25. Clarke, M. (1974) "On The Concept Of Subculture." British Journal Of Sociology, 25 December, pgs. 428-42. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.subr.edu/assets/subr/COBJournal/AReviewofSubcultureAndItsRoleInMarketing.pdf>
26. Gretchen C. The Influence of Rap and Hip-Hop Music: An Analysis on Audience Perceptions of Misogynistic Lyrics. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/792/the-influence-of-rap-and-hip-hop-music-an-analysis-on-audience-perceptions-of-misogynistic-lyrics>.
27. Johansson T., Andreasson J., Mattsson C. First From Subcultures to Common Culture: Bodybuilders, Skinheads, and the Normalization of the Marginal. 2017. Vol. 7. Issue 2. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://doi.org/10.1177/2158244017706596>.
28. Katarzyna Skawińska Phenomenon of Subculture. 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=841086>
29. Martin G. Subculture, style, chavs and consumer capitalism: Towards a critical cultural criminology of youth. Crime, Media, Culture. 2009. №5. pp. 123-145. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1741659009335613>

30. McCracken A. Tumblr Youth Subcultures and Media Engagement. 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://muse.jhu.edu/article/672999>.
31. Nayak A., Kehily M. K. Gender, youth & culture: Global masculinities and femininities. Basingstoke : Palgrave MacMillan. 2013. 224 p. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://books.google.com/books/about/Gender_Youth_and_Culture.html?id=dI4dBQAAQBAJ
32. Smolík Josef, Youth Subcultures and Social Pedagogy. Poznań, 2013. pp. 65-81. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/321880696_Youth_Subcultures_and_Social_Pedagogy
33. Thornton S. General Introduction. (W:) K. Gelder, S. Thornton. The Subcultures Reader. London, 1997. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.routledge.com/The-Subcultures-Reader-Second-Edition/Gelder/p/book/9780415344166>
34. Thornton, S The Sociologic of Subcultural Capital. In K. Geldner, S. Thornton (Eds.), The Subcultures Reader. 1997. (pp. 200-212). London, New York: Routledge. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://haenfler.sites.grinnell.edu/subcultural-theory-and-theorists/authenticity-and-subcultural-capital/>
35. Williams J. P. Authentic identities: Straightedge subculture, music, and the internet. Journal of Contemporary Ethnography. 2006. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/240706169_Authentic_Identities_Straightedge_Subculture_Music_and_the_Internet
36. Williams, P., & Hannerz, E. Articulating the "Counter" in Subculture Studies. // 2014 M/C Journal, 17(6). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://doi.org/10.5204/mcj.912>

37. Williams, P., Youth-Subcultural Studies: Sociological Traditions and Core Concepts. 2015. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1751-9020.2007.00043.x>

38. Who Are the Youth? United Nations definition // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.un.org/en/global-issues/youth>

ДОДАТКИ

Додаток А. Пошуковий запит, який використовувався для парсингу коментарів,
що відносяться до тематики субкультур:

Субкультур // геймер // гравці // гравець // грає // геймер // гра // пк // консоль // ігрова приставка // диск // ігра // ігри // шутер // стрілялка // футбол // відеокарта // процесор // xbox // playstation // кіберспорт // додаток // застосунок // трек // альбом // реп // хіп хоп // музика // пісня // виконавець // зачитав // дісс // батл // байк // мопед // запчастини // тусовка // тусня // заїзд // покатушки // перегони // покататись // поїздити // погуляти // гуляти // тусити // зависати // клуб // кальян // туса // тусич // естрада // концерт // рейв // дискотека // паті // турніки // штанги // калорії // протеїн // спорт // здорове харчування // ЗОЖ // бруся // біг // віджимання // підтягування // пресс // м'язи // гопнік // ае // скінхеди // нацисти // націоналісти // ультрас // фанати // футбол // ФК Овруч // кажуал // околфутбол // мячик // бренди // Stone Island // Burberry // Fred Perry // тату // бійка // драка // клуб // спорт // спортивки // бритий // лисий // хіпі // релакс // чілл // расслабон // реасе // толкієніст // рольовик // рольова гра // володар перснів // ельф // гном // орк // байкер // мотик // мотоцикл // рок // хард рок // хардкор // важкий рок // мажор // рейв // попса // клубняк // хаус // техно // анархія // панки // панк рок // хардкор // блог // сайт // лайк // шер // крипта // біткоїн // біток // крипто гаманець // інста // телега // діджитал // гейм //